

ՍԱՄ ՅՕՐԵՂԲՕՐԸ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԻՆ ԵՒ ԲՆԱԿԻԶՔ

(Տես յ'էջ 233)

Հիսսիսային Ամերիկայի դաշնակցութիւնը, որ ինչպէս տեսանք այնպէս լաւ կարգաւորեալ է, և իրեն ընդհանրական շահուց այնչափ փոյթ և խնամք ունի՝ բովանդակ Եւրոպայի տարածութեամբ երկրի մը զանազան ժողովուրդները յաջողեր է 'ի մի ձուլելու:

Մենք որ Եւրոպայի փոքրիկ տէրութեանց ընդարձակութեան վարժած ենք՝ գրեթէ անկարելի է որ ըմբռնենք այս Հասարակապետութեան անչափ տարածութիւնը: Իւր բովանդակ ընդարձակութիւնը՝ գուրս թողլով զԱլպա կա որ թէպէտ շատ ընդարձակ է բայց գեւ աղէկ չէ քննուած, 3,034, 399 քառակուսի մղոն է: Այս Հասարակապետութեան մէկ գաւառը միայն՝ Թէքսաս՝ 274, 356 քառակուսի մղոն ընդարձակութիւն ունի: Մինչդեռ ամբողջ Աւստրիա Հունգարիոյ հետ՝ միայն 240, 943 քառ. մղոն է, և Գերմանական կայսերութիւնը՝ 211, 091 քառ. մղոն:

Գալիֆոռնիա 157, 801 քառ. մղոն է, Տագրիթայի երկիրը՝ 150, 932 քառ. մղոն: Մոնթանայի երկիրը՝ 143, 992, մինչդեռ Տաճկաստան 138, 264 քառ. մղոն: Մեծն Բրիտանիա և Իրլանդա 120, 879. Իտալիա 114, 296: Ի Միացեալ Նահանգս միայն բամպակի մշակութեան համար գործածուած երկիրը՝ ամբողջ Յունաստանէն մեծ է (19, 941 քառ. մղոն): Յորենի մշակութիւնը՝ ամբողջ Անգղիոյ ընդարձակութիւնն ունի. իսկ մնացորենինը՝ Իտալիոյ երկու մասանց: Սակայն այս թիւերս ալ գեւ ոչինչ են. վասն զի ահագին ընդարձակութեամբ երկիրներ գեւ անմակ են: Բնակչաց աճումը տարօրինակ է այս երկրիս մէջ. Միացեալ Նահանգք միջին հաշուով, ամէն քսանհինգ տարին մէկմը իւր բնակչաց թիւը կը կրկնապատկէ. առ այժմ վախճուն միլիոն կը հաշուի, և ամէն տարի երկու միլիոն կ'աճի բնակչաց թիւը. գաղթականութիւնը մեծապէս կ'օգնեն այս աճման: 1870է ց 1880 միջին հաշուով Միացեալ Նահանգք 300, 000 գաղթական ընդունեցան. սակայն վերջին տարիներուս մէջ այս թիւը աւելի մեծցաւ. 1882ին 789, 000 գաղթականը հաստատուեցան ի Միացեալ Նահանգս. հաշուելով որ այս գաղթականաց իւրաքանչիւր անհատը՝ գէթ 1000 տոլլարի չափ սնտեսական արժէք ունենայ՝ կը հետեի որ Հասարակապետութիւնը 1882 ին գրեթէ մէկ միլիառ տոլլար հարստացեր է (5 միլլառ ֆունդ) միայն այս տեսակէտով. դարձեալ ենթադրելով որ իւրաքանչիւր գաղթա-

կան կրնայ իրեն հետ բերել գէթ 125 տոլլար՝ հասարակաց դան-
ձը կը հարստանայ 500 միլիոն տոլլարով:

Միացեալ Նահանգաց բնակչաց այս ահագին աճումը աւե-
լի զգալի է մեծամեծ քաղաքաց մէջ. որովհետեւ քաղաքականա-
ցեալ Պետութեանց ընդհանուր օրէնք մ'է՝ որ ժողովրդեան մե-
ծամասնութիւնը պիտի դիմէ իրեն կեդրոնը, 1830 ին 'ի Միա-
ցեալ Նահանգս ե ոչ մէկ քաղաք միլիոնի մը չորրորդ մասին չափ
բնակիչ ունէր, նոյն իսկ Նիւ-Եորք միայն 202,000 բնակիչ ունէր .
1830 ին միայն տասնուչորս քաղաք 12,000էն աւելի բնակիչ ու-
նէին. իսկ 1880ին այս քաղաքաց թիւն էր հարիւր եօթանասուն-
եռ վեց . ե այսօրուան օրս անշուշտ 200 էն աւելի են: Նիւ-Եորք
այժմ 1,250,000 բնակիչ ունի. բայց եթէ շրջակայ արուարձան-
ներն ալ միացնենք՝ իր բնակիչը գրեթէ երեք միլիոնի կը բար-
ձրանայ. իւրաքանչիւր քսան տարին՝ կը կրկնապատկէ իր բը-
նակիչը: Միացեալ Նահանգաց յիսուն առաջին կարգի քա-
ղաքներէն՝ յորոց ամենափոքրն 36,000 բնակիչ ունի, 1830ին այս
քաղաքներէն տասնուհինգը գեռ չէին հիմնուած, իրենց բռնած տե-
ղը ընդարձակ դաշտեր էին ե անտառներ ե կամ հնդկային հիւղերէ
կազմեալ խեղճ աւան մը: Այս նորակառոյց քաղաքներէն ամենէն
նշանաւորն է Չիքակոյ. որ յիսունն հինգ տարի առաջ հնդկային
խեղճ գիւղ մ'էր. 1840 ի՛ն 4500 բնակիչ ունէր. 1850 ին 30,000 .
տասը տարի վերջը 112,000. իսկ այսօր՝ յետ հրդեհի մը որ բո-
լորովին հիմնայատակ կործանեց այս քաղաքը՝ գրեթէ 100,000
բնակիչ ունի. իւր փայտի, պահածոյ ուտելեաց ե պողպատե գոր-
ծուածոց մթերանոցները ե գործատունները՝ աշխարհիս ամենէն
մեծերն են. տարւոյն ընթացքին մէջ 200 միլիոնէն աւելի քող ցո-
րենոյ կ'ընդունի. ե երեք հարիւր միլիոն ուրք փայտ 1884ին երկու
միլիոնէն աւելի գլուխ արջառոց ընդունեցաւ, մէկ միլիոն ոչխար
ե հինգ միլիոն խոզ. ըսել է օրական 25,000 կենդանիէն աւելի.
այնպէս որ ամէն օր կը մանէ 'ի Չիքակոյ երկու միոն ե կէս եր-
կայնութեամբ կենդանեաց խումբ մը, եթէ կենդանիները տաս
տասն քովէ քով չարենք: Չիքակոյ չորս հատ գործատուն ունի՝ յորս
ամէն տարի 500,000 տակառաշափէ աւելի պողպատեայ անիւք
կը շինուին:

1844ին այժմեան Սան Ֆրանչիսկոյ քաղաքին տեղ յիսուն աղ-
քատ ե խեղճ անձինք կը բնակէին փայտաշէն հիւղերու մէջ. 1847
ին գետնի չափ մը որ հարիւր կամ հարիւր յիսուն ֆունքի ծա-
խուեցաւ՝ վեց տարի վերջնոյն չափին գինը բարձրացաւ 40,000 —
80,000. այսօր Սան Ֆրանչիսկոյ փառաւոր ե ամենահարուստ քա-
ղաք մ'է 300,000 բնակչօք:

Ճըրսի Սիթի, զոր Նոր-Եորքի արուարձան մը կրնանք համարել, 1840ին 3072 բնակիչ ունէր. իսկ 1880ին 120,722: Պրուքլին որ միացեալ է ընդ Նիւ-Եորքի հոչակաւոր առկախեալ կա-մըրլով՝ 1830ին 12,000 բնակիչ ունէր. իսկ այսօր 600,000էն աւելի:

Քլիվլընտ Օհիոյ գաւառին մէջ՝ 1830ին միայն 1000 բնակիչ ունէր, իսկ այժմ 160,000 է, ընդարձակ ճեմելեօք և մեծա-մեծ պալատներով:

Միլվըքէ քաղաքը՝ 1830ին երկու փայտաշէն տնակներէ կը ձևանար. 1840ին այս տնակները թէպէտ շատ բազմացեր էին՝ սա-կայն դեռ մէկ միայն աղիւսակերտ տուն ունէր. այժմ 125,000 բնակիչ ունի. և ցորենի մեծ վաճառականութիւն կ'ընէ. արդէն 1844ին այս վաճառականութիւնը շատ բանուկ էր, թակայն նոյն ա-տենուան ամբողջ տարուան մէջ ընդունած և արտածած վաճա-ռուց չափը՝ այժմեան մէկ ժամուանին իսկ չի հաւասարիր. ժա-մուան մէջ 7000 չափ ցորենոյ կը կշռուի և կը զետեղուի 'ի պար-կըս, առանց ձեռաց աշխատութեան՝ այլ ինքնաշարժ մեքենայից օգնութեամբ:

Նոյն իսկ Միննէսոթա գաւառը՝ արտաքոյ կարգի զարգացած է. երբ 1849 իբրեւ գաւառ միացաւ դաշնակցութեան՝ 4513 բնա-կիչ ունէր. 1860ին 172,000. 1880ին 780,000. իսկ 1885ին 1,117,798 բնակիչ ունէր:

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ.

Այս նորահաստատ ժողովրդեան համար՝ երկրագործութիւնը ամենէն աւելի նախամեծար և շահաւէտ եղած է և է միշտ. իւր նախագահք սկսեալ յառաջնոյն՝ միշտ դաշտաց մշակութեան հա-մար մասնաւոր խնամք և սէր մը ունեցեր են. աւելորդ չէ աստ դի-տել որ Գէորգ Ուոշինկըքնի՝ Համաժողովոյն մէջ խօսելիք վերջին ճառին նիւթն էր, թէ երկրագործութիւնը ինչպէս կ'օգնէ քաղաքականութեան յառաջադիմութեան. մեռնելէն ճիշդ շա-րաթ մը առաւ բազմիջեան նամակ մը ուղղեր էր իր անձնական ստացուածոց գործակալին՝ որ լի է երկրագործական և տնտե-սագիտական տեղեկութեամբք և խորհրդովք: Ուոշինկըքնի ար-ժանաւոր յաջորդաց մին, նախագահն Ճէֆֆըրսոնն՝ երկրագոր-ծական գիւտեր ալ ըրաւ. Դարձեալ պատեհութիւնը և գէպք այն-պէս ըրին՝ որ հարկաւորապէս ստիպեցին թէ զմարդիկ և թէ՛ ըզ-դրամագլուխ 'ի մշակութիւն դաշտաց: Այսօրուան օրս Միացեալ Նահանգաց բովանդակ հարստութեան մէկ չորրորդ մասը մշակո-

թեան կը գործածուի. Երկրին մշակութեան յառաջադիմութիւնը ասկէց կ'իմացուի. 1850ին 293, 560, 614 դաշտ մշակուած էր, իսկ 1880ին 536, 081, 835 դաշտ :

1850է ց1860, 215, 000 քառակուսի մղոն երկիր մշակուեցաւ. 1870է ց1880, 297, 000 քառակուսի մղոն. այսինքն տասը տարուան մէջ ամբողջ Գաղղիա եւ Մեզզիա միացած երկրի մը ընդարձակութիւնը մշակուեցաւ Ամէն աշխարհէ աւելի 'ի Միացեալ Նահանգս բազմացան երկրագործական գործիք եւ դիւրութիւնք. երկրագործական գործեաց արժէքն 'ի Միացեալ Նահանգս 1830ին 750 միլիոն ֆռ. կը հաշուէր. իսկ 1880ի 2, 250 միլ. ֆռ. :

Առաջին կարգի բերքերն են ցորեն եւ եգիպտացորեն. աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ տեսարանաց մին է՝ դիտել Միացեալ Նահանգաց ներքին գաւառներուն եգիպտացորենի ընդարձակ դաշտերէն մին. որչափ որ աչքը կը կտրէ ուրիշ բան չես տեսնար բայց եթէ կանաչ բարձր ցօղուններ, որք երբեմն մինչև չորս մեգր բարձրութիւն կ'ունենան :

Քիչ տարի առաջ Միացեալ Նահանգաց ցորենի եւ ալբր արտածութիւնը 150 միլ. ֆռանգի կը հասնէր, իսկ 1880ին մէկ միլիառ էր. Ամերիկայի ընդարձակ դաշտերուն գլխաւոր բերքերէն մին ալ խոտն է. 1850ին 14 միլիոն տակառաչափ ժողովուեցաւ, իսկ 1880ին 36 միլիոն :

Բամպակը, թափաւորն մշակութեան, ամենուն ծանօթ է որ Ամերիկայի գլխաւոր հարստութիւնն է. այս մշակութիւնը 1621ին մտաւ յԱմերիկա. սակայն այնպիսի դժուարութիւնք ընդ առաջ ելան՝ որ գրեթէ հարիւր յիսուն եւ եօթը տարւոյ չափ եւ ոչ շիւղ մը բամպակ կրցան արտածել. 1784ին միայն լիպրայ մը բամպակ արտածուեցաւ 'ի Լիվըրքուք քննութեան համար. Սակայն բամպակը մաքրելու կամ զատելու գործողութիւնը այնչափ սուղի կու գար՝ որ բամպակի մշակութիւնը երեսէ պիտի ձգուէր բոլորովին յԱմերիկա, եթէ հոշակաւորն վիտնէյ չգտնէր իւր մեքենան. այս գիւտէն վերջը՝ բամպակի մշակութիւնը հսկայաբայլ յառաջադիմեց : 1830ին 967, 845 հակ ժողովեցին. 1880ին 5, 757, 397 հակ. 1830ին 150, 000, 000 ֆռ. արժէքով արտածուեցաւ, իսկ 1880ին 1, 100 միլիոն ֆռ. արժէքով :

Ծխախոտի մշակութիւնը վերջին տասը ամաց մէջ՝ ութսուն առ հարիւր զարգացաւ. 1880ին հունձքը 87 միլ. ֆռանգ արժեց : Նմանապէս գետնախնձորոյ մշակութիւնն ալ շատ ընդարձակ է եւ շահաւէտ : Միացեալ Նահանգաց տարեկան հնձոց հաւաքական արժէքն է 15 միլիառ ֆռանգ :

Երկրագործութեան մաս մ'ալ կենդանիք կը կազմեն. այս մաս

սամբ ալ դարձեալ Միացեալ Նահանգք ամենէն հարուստ երկիրն է, 12,500,000 ձիոց բանակ մը կրնայ կազմել. 45,000,000 ոչխար ունի. 46,000,000 արջառ. 56,750,000 խոզ. Գ. Քրոներճի հայուով 'ի Միացեալ Նահանգս՝ ամէն ընտանիք ձի մը, կով մը, երեք ոչխար և չորս խոզ ունի. եթէ այս կենդանիները քովէ քով շարենք հինգ հինգ՝ բովանդակ աշխարհիս տրամագիծը կրնան ընդգրկել: Այս հաշուոց վրայ պէտք է յաւելունք, տարեկան 400,000 տակառաշափ կարագ և 80,000 տակառաշափ պանիր:

ՅՈՂՍԷԾ ՏԷ — ԱՄԻԶԵՍ

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆ

ԾՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԷՃ

(Տես յէջ 137)

ՄԱՅՐ

Ինչ որ մայրն իր սիրոյն պահպանողական թեւոց տակ յառաջ կը բերէ և կը մշակէ, մինչև ցիտոր ծերութիւն կը մնայ իր որդւոց մէջ: Ուրեմն որչափ հարկաւոր և անհրաժեշտ է մայրերու համար այնպիսի սկզբանց ծանօթութիւնն՝ որ կրթական պաշտաման մէջ իրենց պիտի առաջնորդեն:

Այս փափաքելի նպատակիս հասնելու համար, որովհետև ապագայ սերնդոց կազմութիւնն ըստ մեծի մասին մօրմէն կախումն ունի, հարկ է կրթել զինքն առ այս՝ մանկութեան առաջին հասակին մէջ, որպէս զի ժամանակին կարող ըլլայ յայլս առաքինութեան և պատուոյ զգացում՝ ներշնչել, և վայելչապէս ի գործ դնել ընտանեաց կառավարութեան խնամքը:

Կրթութեամբ և դաստիարակութեամբ պիտի կարողանան մարք աչքերնին բանալ բազմաթիւ վտանգաց վրայ որք իրենց որդւոց